

„a betegek meggyógyulnak...”

Vas Imre életútja és az emlékérem története

Kollega Tarsoly István,¹ Kullmann Lajos²

Semmelweis Egyetem, Pető András Kar, Budapest,¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Gyógypedagógiai Módszertani és Rehabilitációs Intézet, Budapest²

CULTURAL AND HISTORICAL OVERVIEW

„patients recover...”

Imre Vas: life story and the history of the medal of merit

HISTORICAL REPORT

A Szabadsághegyi Állami TBC Szanatórium igazgatói szobájában 1959 márciusában *dr. Vas Imre* igazgató főorvossal készült Vissza az életbe című, a Népszabadságban megjelent riport során hangzott el a fenti mondat: „a betegek meggyógyulnak, az életkoruk meghosszabbodik”. *Vas doktor* egy kétszáz nevet tartalmazó falra kifüggesztett táblára hívta fel a figyelmet, amelyen a szanatóriumból az utolsó öt évben elbocsátottak nevei szerepeltek, s elmondta, hogy közülük ketten haltak meg és nyolc százalékuknál állapítottak meg visszaesést. Az 1 százalékos halálozási arányt összehasonlította a korábbi statisztikai mutató 70–80%-os mortalitásával, továbbá fontosnak tartotta kiemelni, hogy a tuberkulózison átesett betegek életkorát 10–12 évvel meg tudták hosszabbítani. A kétszázas tábla egyúttal azt is jelentette, hogy a Szanatórium nyomon követte egykori betegei életét, figyelemmel kísérte egészségi állapotukat.

A sikert *Vas doktor* az új gyógyszerek, a PAS (para-amino-szalicilsav), a sztreptomycin, az Isonicid alkalmazásával történő kezelésnek és a szanatórium területén létrehozott munkaterápiás műhelyben zajló rehabilitációnak tudta be. A műhelyben a gyógyuló betegek könyvkötészettel, gépeléssel, varrással, bútorgépezéssel, sőt esztrogályos munkával töltötték idejüket napi 1–2 óráig, folyamatosan növekvő

időtartammal, orvosi felügyelettel 2–3 hónapon keresztül. A munkaterápia „az egyik legfontosabb gyógymód”, a „műhely nagyon megkönnyíti az életbe való visszatérést” mondta az újságírónak *dr. Vas* igazgató.¹

De hogy ki is volt *Vas Imre* doktor és hogyan jutott el a tüdőbetegek sikeres rehabilitációjáig, arra ebben az életrajzi cikkben mutatunk rá.

Weinbergerből Vas család

Vas Imre 1898. december 14-én Miskolcon született. Apja *Weinberger Lázár Lajos* közjegyzői írnok, anyja *Moskovics Ráchel*, mindketten izraelita vallású miskolci lakosok voltak.

A szülők viszonylag kései házasságából – az apa 1867-ben Abaújszántón, az anya 1866-ban Miskolcon született, tehát a házasságuk idején már 31, illetve 32 évesek voltak – három gyermek született, *Weinberger Miklós* 1897-ben, *Imre* 1898-ban és *Ella* 1902-ben. A gyerekek 1918-ban Vasra magyarosították nevüket, a szülők azonban megtartották német eredetű nevüket. A báty, *Vas Miklós* azonban így sem tudta elkerülni tragikus sorsát; 1942. augusztus 3-án az orosz fronton mint „kiszegítő munkaszolgálatos ügyvéd” a munkaszolgálatosok tipikus halálával, aknaszedés közben vesztette életét. Apjuk

LEVELEZŐ SZERZŐ | CORRESPONDING: KOLLEGA TARSOLY ISTVÁN

1111 Budapest, Budafoki út 10/a

E-mail: kollegatarsolyistvan@gmail.com

LEVELEZŐ SZERZŐ | CORRESPONDING: KULLMANN LAJOS

1126 Budapest, Pasaréti út 108–110.

E-mail: lajos.kullmann@gmail.com

valamikor még 1928 előtt halt meg, édesanyjuk viszont túlélte a vészkorszakot, 1949 augusztusában Budapesten az Amerikai úti zsidó Szeretetkórházban hunyt el 83 éves korában, ott, ahol fia a Zsidó Szeretettotthon II. világháború után átalamosított részében a tüdőgyógyászati osztállyá átalakított részlegét vezette.

Dr. Vas Imre 1928. május 6-án vette feleségül az 1905-ben Tiszaszentimrén született *Halász Annát*, a szintén zsidó származású *Héber Ferenc* és *Moskovitz Jela* lányát (1911-ben változtatták meg vezetéknévüket Halászra).

Vas Imre életútja

A Budapesti Tudományegyetem Orvosi Karán kezdte orvosi tanulmányait. Az I. világháborúban orvostanhallgatóként katonai szolgálatot teljesített, azonban a háború befejeztével, vélhetően az 1920. évi XXV. törvénycikk, a „*numerus clausus*”

néven elhíresült törvény miatt nem tudta Budapesten befejezni tanulmányait, ezért a Pozsonyból Pécsre helyezett Erzsébet Tudományegyetemen 1923-ban szerzett orvostudományi oklevelet, 1927-ben belgyógyász és tüdőgyógyász vizsgát tett.

1923-ban a budapesti Charité Poliklinikán kezdte orvosi gyakornoki praxisát, 1935-ig belgyógyászként dolgozott itt, a VI. kerület Csengery utcai kórházban.

Dr. Gárdi Jenő (1886–1944), „a szegény betegek orvosa” 1923-ban Újpesten Tüdőgondozót létesített, ide hívta *Vas Imrét* 1924-ben segédorvosnak. Az intézet 1926-ban az Országos Tüdőbeteg Szanatórium Egyesület részlege lett, ami jelentős előrelépés volt az újpesti tüdőbetegek gondozása terén. *Vas doktor* 1928-tól alorvosként, 1940-ig, a faji törvények bevezetéséig adjunktusként tevékenykedett, ekkor elbocsátották. A II. világháború idején, 1942-től munkaszolgálatos orvos volt a 2. bécsi döntéssel visszacsatolt partiumi Élesden, majd a Vas megyei Sárváron. Itt tartóztatták le 1944. július 3-án és deportálták Auschwitzba, majd a szovjet Vörös Hadsereg közeledtével nyugatra, Dachaubá szállították, amelyet az amerikai hadsereg 1945. április végén szabadított fel, s ekkor szabadult *Vas doktor* is.

Hazatérte után folytatta *dr. Gárdi Jenő* munkásságát, aki 1930-ban létrehozta Újpesten az első tüdőbeteg munkaterápiás gyógyintézetet azok számára, akiket már nem kellett tbc-s betegként ellátni, de még nem tudtak dolgozni. Ezt minősíthetjük a tüdőbetegek rehabilitációja egyik első lépésének. *Gárdi doktor* itt, Újpesten létesített tbc-s gyermekek számára gyógyiskolát 1933-ban, s bevezette a gyermekek általános, röntgensugárzással történő szűrővizsgálatát.

Gárdi 1935-ben *Vas Imrével* jelentette meg az *Új utak a tuberculosis leküzdésére*² című könyvét, közös tudományos, gyógyító-szervező munkájuk azonban megszakadt, *Gárdit* 1944 őszén a nyilasok elhurcolták, s a kauferingi munkáiban halt meg 1944 karácsonyán.

A koncentrációs lágerből való szabadulása után *Vas Imre* 1945–1949 között a budapesti Amerikai úti Szeretetkórház Tüdőosztályának osztályvezető főorvosaként működött, ezenfelül az újpesti Állami Tüdőbeteg Otthon igazgató főorvosa volt (1947–1949) (1. ábra).

Dr. Vas Imrét 1949-ben kinevezték a Szabadsághegyi Állami TBC Szanatórium igazgató főorvosának, amit haláláig látott el teljes közmegebecsüléssel.

A tbc-s betegek rehabilitálásának alapelveit az 1959-ben megjelent *A tüdőbetegek rehabilitációja* című monográfiájában fektette le, amely egyúttal az 1957. évi kandidátusi értekezése is volt (2. ábra).³

Schindler Frigyessel közösen, az Egészségügyi felvilágosítás sorozatban jelentette meg a két kiadást (1955, 1958) megért, *A csökkent, illetve megváltozott munkaképességűek munkába állítása* című füzetet.⁴ 1962-ben jelent meg a *Hogyan éljen a tüdőbeteg ember* című könyve.⁵

1. ÁBRA. *Dr. Vas Imre* tüdőgyógyász portrészobra (Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár)

Munkásságáért 1957-ben Weil Emil-émlékéremmel, 1961-ben Korányi Frigyes-émlékéremmel tüntették ki. Címzetes egyetemi tanár kinevezést nyert.

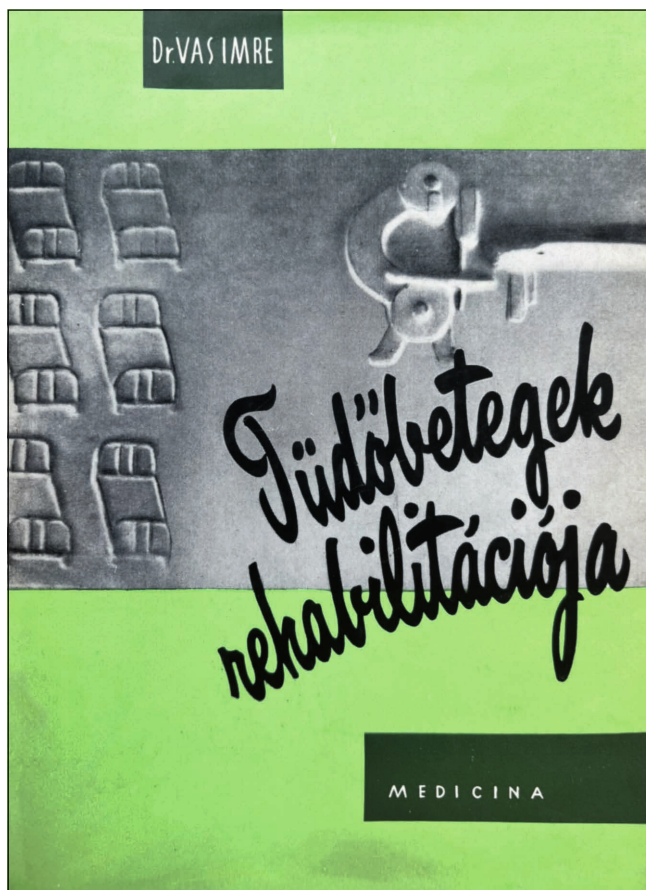
Dr. Vas Imre 1966. július 19-én Budapesten, 68 éves korában halt meg. Élete végéig dolgozott, munkásságában, a 43 évig tartó orvosi tevékenységében a legmagasabb szakmai tudás, a kiváló szervezőkészség mély humánummal párosult.

1981-ben a Fogyatékos Személyek Nemzetközi Éve⁶ alkalmából a Magyar Rehabilitációs Társaság (MRT) „Rehabilitációért” címmel emlékérmet (3. ábra) alapított az orvosi rehabilitáció területén kiemelkedő teljesítményt nyújtók részére, amelyet 1985-ben *dr. Vas Imréről* neveztek el.

Az emlékérem alapításának és adományozásának rövid története

A MRT döntése részben azzal az aktualitással és céllal született, hogy a nemzetközi év sikere, a fogyatékos és a rehabilitáció jelentőségének tudatosítása érdekében kiemelkedő teljesítményt felmutató személyeket, szakterületüktől függetlenül is elismerésben tudja részesíteni. A hosszabb távú cél évente adományozható elismerés: emlékérem az orvosi rehabilitáció területén kiemelt teljesítményt nyújtó, illetve azt jelentősen támogató személyek részére. Az emlékérem elkészülte előtt néhányan oklevélben részesültek. Az oklevél és az emlékérem adományozását megalapozó tevékenységek széles spektrumát az 1. táblázat mutatja be.

Az emlékérmet készítő művész, *Gál András* 1951. november 19-én Budapesten született, képző- és iparművészeti szak-középiskolát végzett, díszítő szobrász szakon (1966–1970).

2. ÁBRA. Vas Imre könyvének címlapja

A Magyar Képzőművészeti Főiskolán mestere Szabó Iván volt (1974–1979). 1985 óta Franciaországban, Précý sur

3. ÁBRA. A Rehabilitációért emlékérem két oldala

1. TÁBLÁZAT. Elismerések formái az azokat megalapozó legfontosabb tevékenységek szerint

Elismerés elsődleges oka – minden esetben feltétel a Magyar Rehabilitációs Társaság célkitűzéseinek és/vagy munkájának a támogatása is	Kitüntetett személyek száma
Oklevél (1981)	4
orvosi rehabilitációs tevékenység	4
Rehabilitációért emlékérem (1981–1984)	21
orvosi rehabilitációs tevékenység	9
rehabilitáció ismertségét támogató médiatevékenység	4
rehabilitációt támogató államigazgatási tevékenység	3
foglalkoztatási rehabilitáció támogatása	2
fogyatékos személyek érdekvédelme	2
fogyatékos személyek sportjának támogatása	1
Vas Imre-emlékérem a Rehabilitációért (1985–)	50
orvosi rehabilitációs tevékenység	28
pszichológusi tevékenység	3
mozgásterápiás tevékenység	1
ergoterápiás tevékenység	1
beszédterápiás tevékenység	1
gyógypedagógiai nevelés és képzés	1
fogyatékos személyek érdekvédelme	5
fogyatékos személyek sportjának támogatása	2
rehabilitációs szakkönyvek kiadása	3
a rehabilitációs szakmapolitika támogatása	2
MRT adminisztratív, ügyviteli támogatása	2
MRT külföldi kapcsolatainak támogatása	1

Oise-ban él. 30 éven át Garges-lès-Gonesse város képzőművészeti iskolájában tanított. Több kiállítása volt Párizsban és más francia városokban, köztéri emléklakettjei láthatók Kossuth Lajosról és Nagy Imréről. A Francia Pénzügyminisztérium pályázatát elnyerve ő készítette a 100 frankos pénzérmét Descartes emlékére. Francia nyelvű bemutatkozó anyaga így kezdődik: „Fél évszázada szobrászkodom. Budapesttől Párizsig, születésemtől napjainkig szobrászkodom. Építék, történeteket építék, kőből vagy agyagból, bronzból vagy gipszből.”⁷

A Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetsége (MOTESZ) tagtársaságai az emlékérmeket szakterületük korábbi neves személyiségeiről nevezték el. Ezt a lehetőséget kívánta megragadni az MRT vezetősége is. Jelölni

a szakmában elévülhetetlen érdemeket szerzett, régen elhunyt, közismert magyar személyt lehetett. Egyetértés volt abban, hogy az orvosi rehabilitáción túl, a szélesen értelmezett rehabilitációt is támogató jeles személy legyen a névadó. Először dr. Dollinger Gyula (1849–1937) neve merült fel, aki azonban – az MRT-t megelőzve – a Magyar Ortopédiai Társaság emlékérmének névadója lett. Ekkor két újabb jelölt, dr. Horváth Mihály (1868–1938), illetve dr. Vas Imre (1898–1966) közül az MRT Vezetősége 1985. szeptember 14-én tartott ülésén kis szavazatkülönbséggel dr. Vas Imre nevének felterjesztését fogadta el. A javaslatot a MOTESZ még 1985 végén elfogadta. Így az új emlékérem adományozására csak a következő évben kerülhetett sor.

Úgy véljük, hogy az MRT emlékérmének névadójaként felmerült további két jelölt munkásságáról is illő rövid áttekintést adni. Dollinger Gyula az első világháború alatt a sebészeti feltételek kialakítása (pl. több ezer ápoló képzése) mellett megteremtette a maga korában korszerű, külföldiek által is tanulmányozott művétagellátás feltételeit és ipari méreteit, támogatta a sérült katonák szakmai képzését, továbbképzését és foglalkoztatását. Munkásságának jelentős rehabilitációs vonatkozásai megismerhetők önéletrajzából⁸ és Borsay professzor két megjelent tanulmányából.^{9,10} Horváth Mihály a „testi fogyatékos gyermekek” orvosi ellátása mellett iskoláztatásuk, foglalkoztatásuk és szociális védelmük érdekében is tevékenykedett. Már az 1930-as évek elején tiltakozott a megbélyegző „nyomorék” szó használata ellen.¹¹ Tevékenységéről a Magyar Gyógypedagógia is beszámolt.¹² 1936-ban az International Society for Crippled Children (a későbbi Rehabilitation International) Budapesten rendezett 3. Világkongresszusának elnöke volt.¹³

Az emlékérem adományozásának feltételeit az MRT 1985. október 3-i vezetőségi ülésének jegyzőkönyve szerint az alábbiakban határozta meg. Az elismerés neve „Vas Imre-emlékérem a Rehabilitációért”. Évente egy személy kaphatja kiemelkedő tudományos és/vagy társadalmi tevékenységéért. Az emlékérem ünnepélyes átadása az éves Vándorgyűlésen történik, ahol a díjazott Vas Imre-emlékelőadást tart.

A háromféle kitüntetésben (oklevél, illetve emlékérem két különböző névvel) részesültek neve és az adományozás éve és helyszíne 2018-ig bezárólag megjelent a Rehabilitáció folyóiratban.¹⁴ Valamennyi kitüntetésben részesült személy adatai naprakészen megtalálhatók az MRT honlapján. Mintegy 20 év óta az MRT az emlékérem mellé kitűzött is ad.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők köszönetet mondanak az emlékéremmel kapcsolatos adatok felkutatásában nyújtott segítségükért dr. Ari Lajos, Grimmé Ács Ildikó, Kémenczy Jánosné és dr. Orosz Mária korábbi munkatársaknak.

IRODALOMJEGYZÉK

1. György I: Vissza az életbe. Népszabadság 1959. március 4.; 17(53): 4.
2. Gárdi J, Vas I: Új utak a tuberculosos leküzdésére. Országos Tüdőbeteg Szakmai Egyesület, Budapest, 1935.
3. Vas I: Tüdőbetegek rehabilitációja. Medicina, Budapest, 1959.
4. Schindler F, Vas I: A csökkent, illetve megváltozott munkaképességűek munkábaállítása. Rehabilitáció. 2. kiadás. Egészségügyi Minisztérium Egészségügyi Felvilágosítási Központja, Budapest, 1958.
5. Vas I: Hogyan éljen a tüdőbeteg ember. Medicina, Budapest, 1962.
6. United Nations General Assembly: The International Year of Disabled Persons 1981. United Nations [Internet]. (megtekintve: 2025. 09. 15.) <https://www.un.org/development/desa/disabilities/the-international-year-of-disabled-persons-1981.html>
7. Andras Gal. Artistes Contemporains [Internet]. Francia. (megtekintve: 2025. 09. 15.) <https://www.artistescontemporains.org/artistes/andras-gal>
8. Dollinger Gy: 80 esztendő életéből. 1849–1929. 2. kiadás. Magyar Traumatológia, Ortopédia, Kézsebészet és Plasztikai Sebészet Szerkesztősége, Budapest, 1997.
9. Borsay J: A hazai rokkantügy az első világháborúban. Orv Hetil 126(6): 337–340.
10. Borsay J: Dollinger Gyula és a hazai rehabilitáció. Honvédorvos 1989; 41(1): 53–60.
11. Horváth M: A testileg fogyatékos gyermekek szociális védelme. Anya és Csecsemővédelem 1931; 4(1): 94–104.
12. Angyal J: Dr. Horváth Mihály egyetemi tanár „A testi fogyatékosok védelme” címen tartott nov. 30-án előadást Pécsen, az egyetem aulájában. Magyar Gyógypedagógia 1931; 19(1–4): 48.
13. Groce N: From charity to disability rights. Global initiatives of Rehabilitation International 1922–2002. Rehabilitation International, New York, USA, 2002. Hozzáférhető (2025. 09. 15.): <https://hdl.handle.net/2027/mdp.39015062418564>
14. Boros E, Fehér M, Kullmann L: 50 éves a Magyar Rehabilitációs Társaság. Rehabilitáció 2018; 28(2–3): 31–42.

Az Év támogatója cím

A Magyar Rehabilitációs Társaság az elnökség javaslatára a vezetőség támogatásával megalapította az „Év támogatója” címet. A cím ünnepélyes kihirdetésére és átadására minden évben a Vándorgyűlésen kerül sor, az előző egy-éves időszak támogatásai alapján.

Első ízben a 2025. évi cím odaítélése a 2024. szeptember 1. és 2025. augusztus 31. között a Magyar Rehabilitációs Társaságnak érkező direkt támogatás vagy/és a Rehabilitáció c. folyóirattal, illetve az előző évi Vándorgyűléssel kapcsolatos összes befizetés alapján történik. Ez hasonló keretek mellett folytatódik majd az azt követő években.

A cím odaítéléséről a Magyar Rehabilitációs Társaság elnöksége, a felügyelőbizottság elnöke és a Rehabilitáció tudományos folyóirat főszerkesztője javaslata

alapján a társaság vezetősége dönt az adott év szeptember hónapjában.

A címhez járó díj: emléklap díszkötésben, amihez egy dísz tárgy tartozik az alábbi feliratú táblával: A Magyar Rehabilitációs Társaság köszönetét fejezi ki „Az év támogatója [évszám]” cím adományozásával a ... cégnek.

Az elismerésben részesült cégről rövid méltatást adunk közre a Rehabilitáció szaklapunk decemberi számában (adott év 4. lapszáma), az átadón készült fotóval a Magyar Rehabilitációs Társaság hírei rovatban. Ugyanezt a szöveget és fotót a honlapunkon is feltüntetjük. Továbbá lehetőséget adunk a címet elnyert cég számára egy kétoldalas bemutatkozásra ugyanebben a lapszámban.

Az MRT Vezetősége